

Tarık Buğra (2 Eylül 1918-26 Şubat 1994)

Süleyman Tarık Buğra, 2 Eylül 1918 tarihinde Konya'nın Akşehir ilçesinde dünyaya geldi. Babası Erzurumlu Mehmet Nazım Bey, annesi Akşehirli Tahiroğulları'ndan Nazike Hanım'dır. 1930 yılında ilkokulu, 1933 yılında da ortaokulu bitiren Buğra, lise eğitimine İstanbul Erkek Lisesi'nde yatılı olarak başladı. Lisenin yatılı bölümü kapatıldığı için Haydarpaşa Lisesi'ne nakledildi. Ancak burada eğitime devam etmek istemez ve Konya Lisesi'ne geçti. 1936 yılında Konya Lisesi'nden oldukça iyi bir dereceyle mezun oldu, aynı yıl İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne imtihansız olarak kabul edildi. İki sene burada okuduktan sonra eğitimini yarıda bırakarak Hukuk Fakültesi'ne başladı. Üç yıl kayıtlı olduğu bu fakülteden de mezun olmadan ayrıldı. 1942-1945 yılları arasında askerlik görevini yerine getiren Buğra, askerlik dönüşü İstanbul'a geldi. Bu kez İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne başladı. Ancak buradan da diploma alamadan ayrıldı.

Eğitim hayatında aradığını bulamayan Buğra'nın edebiyata ilgisi küçük yaşlarda başladı. Hukukçu olan babası Mehmet Nazım'ın Türk kültür ve edebiyatının seçkin eserlerinden oluşan kütüphanesi onun kitaba yönelik ilgisinin ilk kaynağıydı. Buğra'daki sanat kabiliyetini keşfeden kişi ise ortaokuldaki Türkçe öğretmeni Rıfki Melül Meriç'ti. Öğrencisini şiire yönlendiren Rıfki Melül, Süleyman Tarık'ın müfredat dışında çok sayıda şiir kitabı okumasını sağlayarak onu Necip Fazıl, Ahmet Hamdi ve Nazım Hikmet gibi devrin büyük şairlerinin şiirleriyle tanıştırdı. Buğra'nın edebiyata asıl ilgisi ise İstanbul Erkek Lisesi'nde okurken öğretmeni Hakkı Süha Gezgin'in teşvikiyle hikâye yazmaya başlamasıyla oluştu. Buğra, edebiyat konusundaki şuurlu uyanışının bu yıllara denk geldiğini ifade etmiştir. Konya Lisesi'nden mezun olduktan sonra bu kez üniversite eğitimi için gittiği İstanbul'da Rıfki Melül'le karşılaşması sonrasında sanat ve edebiyat ikliminin havasını soluyacak imkânlarla kavuştu. Genç tıbbiyeliyi Küllük'e götüren hocası, onun burada Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Nihat Tarlan, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Ali Nihat Tarlan, Fuat Köprülü ve Nurullah Ataç gibi ünlü kişilerle tanışmasına imkân sundu. Buğra, kısa sürede büyüüne kapıldığı kahvenin en sadık müdavimlerinden biri hâline geldi. Küllük kahvesini "borcumu ödeyemediğim birkaç alacaklımdan biri" diye tanımlayan Buğra, kahvenin müdavimi olduğu bu yıllarda başarılı bir eğitim hayata sürdüremese de "Küllük'ten mezunum" diyerek içinde yazarlık mayasının o günlerde tuttuğuna inandı.

Askerlik dönüşünde Şişli Terakki Lisesi'nde muallim muavinliğine başlayan Buğra, bu dönem bir süre İstanbul Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne devam etti. Fakültede görev yapan Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan, Kasım Küfrevi ve Abdülkadir Karahan gibihocalarla dostluk kurdu. Hocası Mehmet Kaplan'ın ondan bölüm öğrencilerinin çıkardığı *Zeytin Dalı* adlı bir dergi için hikâye yazmasını istemesi, Tarık Buğra'ya yazarlık hayatının kapısını açtı. Kaplan'ın isteği üzerine "Kekik Kokusu" aldı hikâyeyi yazıp hocasına götüren genç yazar, hiç beklemediği bir cevap aldı. Hocasının hikâyeyi beğenmeyip "sen hikâye yazamazsın" sözleri üzerine öfkelenen Buğra, hemen o akşam bir saat içinde "Oğlum" adlı hikâyesini yazdı. Kaplan'ın çok beğendiği bu hikâyeyi *Cumhuriyet* gazetesinin düzenlediği Yunus Nadi Hikâye Yarışması'na gönderdi. Cevat Fehmi Başkut imzalı bir mektupla birincilik haberini ve gazetede yazarlık teklifini aldı. 18 Şubat 1948 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde "Oğlumuz" adıyla yayımlanan hikâye ikinci olarak ilan edilmiş olsa da bu hikâyeyle Tarık Buğra edebiyat dünyasında kendini kabul ettirdi.

1948 yılından itibaren çok sayıda hikâye, roman, tiyatro, deneme ve röportaj türünde eserler kaleme alan Buğra, çeşitli gazetelerde hem yazarlık hem de yöneticilik görevlerinde bulundu. *Çınaraltı*, *Nasrettin Hoca*, *Yol*, *Bakış*, *Argos*, *Hisar* ile *Milliyet*, *Yenigün*, *Yeni İstanbul*, *Türkiye Spor*, *Vatan* ve *Tercüman* gibi dergi ve gazetelerde uzun yıllar Türk basın ve edebiyat hayatına katkılar yaptı. Gazetecilik mesleğini geçim kaygısıyla sürdüren yazar, dikkatini daha çok

edebiyat türünde verdiği eserlere yöneltti.

Tarık Buğra, 1950 yılında ilk evliliğini Edebiyat Fakültesi yıllarından tanıştığı Jale Baysal ile yaptı. Kendisi gibi hikâyeler yazan aynı zamanda Türkiye’de Kütüphanecilik alanın ilk kadın profesörü olan Jale Baysal ile on sekiz yıl süren evliliğinden 1951 yılında Ayşe Buğra adlı kızı dünyaya geldi. İkinci evliliğini ise hikâyeci Hatice Bilen’le 1977 yılında yaptı.

Hikâye, roman ve tiyatrolarıyla ün kazanan Tarık Buğra, düşünce yazılarıyla da dikkat çekici tespitler yaptı. Dil, kültür ve tarih üzerine makaleler kaleme alan yazar, Mustafa Kemal Atatürk ve Atatürkçülük ile ilgili düşüncelerini çeşitli vesilelerle ifade etti. *Zafer Gaye Değildir (Mustafa Kemal’den Atatürk’e)* adlı eserinin takdiminde Atatürk ile ilgili şu sözlere yer vermektedir: *“Mustafa Kemal, Atatürk olarak doğmamış ve kolay kolay Atatürk olmamıştır. Çöküşün belirginleştiği bir dönemde, sayısız Osmanlı aydını ile birlikte, oda bir çıkış yolu aramaya, daha okul sıralarında başlamış, fakat ileri sürülen formüllerden birine, o formül -Meşrutiyet- amacına ulaştığı halde bendesi olmamış, gerçek ve kurtarıcı amacı bulabilmek için direnmiştir. Tek kalmaya itilmemiş, tek’leşmeyi seçmiş, ancak bundan sonradır ki, Atatürk’lüğe yönelmiştir.”*

Tarık Buğra, Atatürkçülük adı altında ileri sürülen düşüncelere ve gerçekleştirilen eylemlere çeşitli eleştiriler getirdi. Özellikle öztürkçeci yaklaşıma karşı çıkan Buğra, “Atatürk ve Türkçe” başlıklı yazısında Atatürk’ün dil konusundaki girişimlerini bir bahtsızlık olarak değerlendirdi. Buğra’ya göre; *“Atatürk, tarihte eşine az rastlanan bir büyük romantiktir. O’nun özel yaşantısında da belirtileri bol bol bulunan bu yanı, dil ve tarih konularında -kısaca, milliyetçiliğinde- tartışılmaz bir kesinlikle ortaya çıkar. Ciğerlerinin bütün gücüyle “Ne Mutlu Türk’üm Diyene” diye haykıran bu büyük adam, tarihini de, dilini de en üst seviyede görmek için sarıcı ve sarsıcı bir istek duymuş, bu istek de onun tek bahtsızlığı olmuştur.”* Atatürk’ün dil konusundaki görüşlerinin onu takip ettiğini iddia edenler tarafından yanlış anlaşıldığına vurgu yapan yazar, bu tespitini “Anadilimiz Adına” başlıklı makalesinde şöyle açıklamıştır: *“Her şeyden evvel önce şunu bilmeliyiz: Atatürk’ün dil anlayışı ile bugün kendilerine “öztürkçeci” diyenlerin yaptıkları ve yapmak istedikleri arasında en ufak bir ilgi yoktur. Atatürk: “ketebe, kütübün, ketebâ” diye yazdırtıyor, sıra “kitap” ile “mektebe” gelince “dur şimdi” diyor ve dil anlayışını en açık şekilde ortaya koyuyordu: “At ötekileri, onlar arabın, mektep ile kitap bizim”. Bizim Türkçemiz, anadilimiz işte budur ve bütün diller böyledir, yâni yazı ve konuşma diline girmiş kelimelerle ortaya çıkar. Bunların soyunu sopunu aramak ırkçılığın en çıkmazı, en yıkıcısıdır.”*

Tarık Buğra, Atatürk’ün ortaya koyduğu fikirlerin gerçek anlamda algılanamadığı kanaatindeydi. Kendi ifadesiyle Atatürk ve Atatürkçülük ile ilgili yaklaşık yirmi beş yıl önce kaleme aldıklarını yeniden gündeme getirdi. Atatürk’ün vefatının 50. yıldönümünden hemen önce 6 Kasım 1988’de yayımladığı “Bir Eski Yazı” adlı makalesinde düşüncelerini şöyle ifade etti: *10 Kasım’lar artık bir yas havasından kurtarılmalıdır. 10 Kasım’lar, artık bir güven günü hâline getirilmelidir. Atatürk öldü hıçkırıkları ve yapmacık sahne şovları değil, Atatürk’ü yetiştiren milletiz güvenci! Ve bir idrâk, bir şuur hâline getirmeliyiz ki, Atatürk’ü yetiştirdik; bu da Atatürk’ü geçeceğimizin, yaşadığımız zamanların ve şartların Atatürk’lerini yetiştirebileceğimizin delilidir, ispatlanışıdır! Yoksa Atatürk’ü de yitiririz. Yitirmemek için millete güvenmeliyiz, kendimize ve gelecek nesillerimize güvenmeliyiz. Atatürk işte bu güvendi. Atatürk devlete bağlılıktı, haklara ve özgürlüklere saygı idi...*

Yaşadığı dönemin aktüel sorunlarına ve yakın tarihe yönelik yorumlarıyla düşünce adamı kimliğiyle de öne çıkan Tarık Buğra, kaleme aldığı edebiyatın çeşitli türlerindeki eserleriyle Türk edebiyatında kendine özgü bir yer edindi. Hikâye ve romanlarını; aşk, ölüm, yalnızlık, özlem, yoksulluk, yozlaşma ve aydın sorunu gibi bireysel ve toplumsal temalar

etrafında kurgulayan yazar, eserlerinde bireyden yola çıkarak toplumsal konulara yöneldi. Eserlerinde Türk tarihinin dönüm noktalarına dikkat çeken yazar, kaleme aldığı tarihsel ve dönem romanlarıyla öne çıktı.

Tarık Buğra, *Osmancık*, *Küçük Ağa*, *Firavun İmanı*, *Yağmur Beklerken*, *Dönemeçte* ve *Gençliğim Eyvah* adlı romanlarıyla Türk tarihinin ve yakın dönemin dönüm noktalarını ele aldı. Osmanlı'nın kuruluşunu *Osmancık*'ta konu edinen yazar, *Küçük Ağa* ve *Firavun İmanı*'nda Millî Mücadeleyi romanlaştırdı. *Yağmur Beklerken*, Buğra'nın Cumhuriyet tarihinin demokrasiye geçiş sürecindeki dönüm noktalarından biri olan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ve feshi sürecini ele aldığı romanıydı. Türkiye'nin çok partili siyasal hayata geçişindeki çalkantılı yıllarını *Dönemeçte*'de ele alan yazar, *Gençliğim Eyvah* adlı romanında ise 12 Eylül öncesi yaşanan toplumsal kargaşayı yansıtmaktadır. *Dünyanın En Pis Sokağı*'nda bir başka toplumsal sorun olan kan davasını işledi. Bu eserlerinin yanı sıra kaleme aldığı *Yalnızlar* ve *İbiş'in Rüyası* romanlarını bireysel izlekler çerçevesinde kurguladı. Eserlerinde insanı yüceltme amacını öne çıkaran Buğra, bireyin hak ve hürriyetlerinin önemine de işaret etti. Bu bağlamda diktatörlüklere karşı sorumlu bir aydın tavrı sergileyen yazar, tanıklık ettiği çağda egemen olan totaliter rejimlere sanatçı duyarlılığıyla başkaldırdı. *Siyah Kehribar* romanında olaylar, "faşist diktatör Mussolini'nin İtalya'sında" geçmekteydi. *Ayakta Durmak İstiyorum* adlı tiyatro eseriyle de 1956 yılında Sovyet Rusya'nın Macar topraklarını işgaline tepki gösterdi.

Buğra; hikâye, roman ve tiyatro gibi kurgusal nitelikli eserlerinin yanı sıra dil, sanat, tarih ve politika üzerine görüşlerini ifade ettiği denemeler kaleme aldı. Sanat ve edebiyatla ilgisini kesmeyen yazar, son yıllarına kadar senaryo yazarlığı ve kendi biyografisini yazmayı tasarladığı romanla ilgilendi. Yakalandığı kanser hastalığından kurtulamayan yazar, 26 Şubat 1994 tarihinde vefat etti. Cenazesi 28 Şubat 1994 günü İstanbul'da toprağa verildi.

Servet TİKEN

KAYNAKÇA

ALPER, Feridun, **Tarık Buğra Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 1993.

AYVAZOĞLU, Beşir, **Tarık Buğra Güneş Rengi Bir Yiğın Yaprak**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1997.

BUĞRA, Tarık, **Bu Çağın Adı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1990.

BUĞRA, Tarık, **Düşman Kazanma Sanatı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002.

BUĞRA, Tarık, **Zafer Gaye Değildir**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

DÜNDAR, Ebru Burcu, **İnsanı Yüceltme Kaygısında Bir Yazar Hikâye ve Romanlarıyla Tarık Buğra**, MEB Yayınları, Ankara 2012.

EKŞİ, Davut, **Cumhuriyet Dönemi Siyasi Kültüründe Üç Çizgi Üç Yazar (Y. Karaosmanoğlu Kadri, Kemal Tahir, Tarık Buğra)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, İstanbul, 2006.

TEKİN, Mehmet, **Doğumunun 100. Yılında İtaatsiz Bir Taşralının Entelektüel Portresi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2018.

TUNCER, Hüseyin, **Tarık Buğra**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/tarik-bugra-2-eylul-1918-26-subat-1994/?pdf=5680> adresinden eriřilmiřtir